

Electa una via non datur recursus ad alteram

door Lieven VERMOTE

De persoon die ten gevolge van een misdrijf schade heeft ondergaan kan zijn vergoeding voor de strafrechter of voor de burgerlijke rechter eisen. Eventueel zou hij zijn vordering tot schadevergoeding kunnen splitsen : gedeeltelijk bij de burgerlijke rechtbank en bij de strafrechtbank. Deze verrichting, « de verdeling der eisen » wordt hier behandeld. « Verdeling der eisen komt eveneens voor wanneer de burgerlijke partij gedurende een burgerlijk proces of straproces van

een gedeelte van haar eis afstand doet en deze heropneemt voor de andere rechtbank. Fundamenteel ziet men in dat in deze twee gevallen en de strafrechtelijke en de burgerlijke rechtsmachten, al dan niet tegelijk, uitspraak doen over een vordering tot schadevergoeding die gebaseerd is op een zelfde juridische oorzaak.

Vroeger bestond een ongeschreven regel volgens dewelke een persoon die door een misdrijf benadeeld werd moest kiezen tussen de strafrechtbank en de burgerlijke rechtbank, waarna hij zijn keuze niet meer mocht veranderen « ELECTA UNA NON DATUR RECURSUS AD ALTERAM ».

Niet overal werd deze regel uniform opgevat, in België hield men er zich strikt aan, het was dus voor de B.P. onmogelijk geheel of gedeeltelijk van haar vordering afstand te doen en deze naar de andere instantie over te hevelen. A fortiori kon zij haar vordering niet ab initio over verschillende instanties spreiden.

I. — De draagwijdte van het adagium vóór 1943.

Het electa ontstond bij de commentatoren van de Digesten, die uit verscheidene teksten hadden afgeleid dat bij alternatieve samenloop van twee vorderingen het uitoefenen van de ene de andere uitdoofde.

De eiser werd verondersteld de opengelaten weg op te geven. Dit principe werd wel eens uitgebreid tot het burgerlijk recht, en wel tot de ontbinding van de kontrakten. In het strafrecht is de juiste draagwijdte van de rechtsregel dat de eerstgekozen wijze van verhaal de andere niet uitsluit, in zoverre de laatste niet in tegenstrijd is met de eerste, en in zoverre men nog het recht heeft een nieuwe eis in te stellen.

Er waren echter zeer weinig jursiten die het electa op wetteksten baseerden. Meestal steunde men op de billijkheid.

A. Interpretatie van de regel « Electa una via ».

Het adagium kreeg drie verschillende interpretaties.

- In België gold tot 1943 het absoluut verbod afstand van de vordering te doen en die opnieuw in te stellen voor de andere jurisdictie, en verboden was het eveneens ab initio voor beide instanties te vorderen.
- De Franse jurisprudentie heeft sinds 1874 beslist dat de benadeelde partij enkel een onherroepelijke optie gedaan heeft wanneer zij de burgerlijke weg gekozen heeft (Parijs, 5 december 1874, Sir., 1875/2/169, Montpellier 10 mei 1875, Sir. 1875/2/238). Zo zij de straf-

rechtelijke weg is opgegaan kan zij afstand doen en vorderen voor de burgerlijke rechtbank, (Garraud, Traité d'instruction criminelle, I, 396) indien de volgende voorwaarden vervuld zijn :

- Vooraleer de criminele rechtbank gestatueerd heeft (Cass. 21 nov. 1825, Sir., XXVI, I, 85) ;
  - Nadat er gestatueerd is, indien het feit geen delikt of overtreding is, indien er een vonnis in kracht van gewijsde is, indien de vervolging uitgedoofd is.
- Een derde strekking beschouwt het electa als een uitzonderings-toestand die slechts toepassing vindt wanneer de wet het eist. Men kan zijn eis geheel of gedeeltelijk voor de andere instantie brengen of ab initio over twee instanties spreiden, zo dit geen gevaar oplevert voor tegenstrijdige beslissingen. In 1943 werd dit de opvatting van ons Hof van Verbreking.

B. Voorwaarden voor de gelding van de regel « Electa una via ».

Opdat de regel « Electa una via... » van kracht zou zijn dienen de volgende voorwaarden vervuld. Bij niet vervulling van een voorwaarde vindt de regel geen toepassing en bestaat de mogelijkheid de eis te verdelen.

1. **Een vordering** wordt ingesteld voor twee bevoegde rechtbanken, resp. **de strafrechtelijke** en de burgerlijke.

Het spreekt vanzelf dat de vordering een echte burgerlijke partijstelling moet inhouden (Cass. Fr., 6 juli 1886, D.P., 1887, 1, 416 ; Liège 24 mei 1830, Pas. 1891, III, II). De vordering moet ten gronde onderzocht worden. Zo kan een vordering van de criminele rechtbank naar de burgerlijke rechters worden overgeheveld indien de rechter onbevoegd is, als de vordering niet ontvankelijk is, wanneer de beklaagde vrijgesproken werd, en na een beschikking van buitenvervolginstelling.

2. **Identiteit van de vordering.**

Dit is de grondvoorwaarde. Zoniet zijn er verschillende akties.

a) **identiteit van oorzaak :**

(De oorzaak mag niet verward worden met de middelen). Er is verschil o.a. in de volgende gevallen :

- Bewaargeving van een goed-vordering tot teruggave voor de burgerlijke rechtbank — schadevergoeding wegens verduistering voor de str. rechtbank.

- Vordering ter vereffening van rekeningen tegen een mandataris-klacht en B.P. stelling wegens valsheid in geschrift en misbruik van vertrouwen (Cass. Fr. 15 aug. 1851, D.P. 1853, 1, 7; Cass. Fr. 1 maart 1865, D.P., 1865, 5,10).
- Vordering tot liquidatie van een vennootschap voor handelsrecht-bank en schadevergoeding wegens verduistering door een vennoot.

b) identiteit van voorwerp.

Er moet een materiele identiteit zijn (bv. schade aan gebouwen en aan het terrein), gelijkheid van opgeëiste rechten, gelijkheid van de op te lossen vraagstukken (bv. betaling van loon voor verschillende periodes, er is geen gelijkheid van voorwerp).

Voor schade die reeds ten tijde van de eerste vordering bestaat leidt het electa tot ondeelbaarheid zodat het onmogelijk is een tweede vordering in te stellen (cfr. met de toestand na 1943) voor het ander deel van de schade. (Arr. Parlement de Paris, 3 avril 1680 et 2 août 1706).

N.B. — Bij verandering van de monetaire evaluatie van de schade blijft het voorwerp hetzelfde.

Voorbeelden van verschil in voorwerp :

- B.P. stelling voor overspel en aanvraag van echtscheiding.
- B.P. stelling voor afpersing met een wissel en eis ter betaling van dezelfde wissel voor een commerciële rechtbank. (Brussel 22 maart 1877, B.G. 1878, 142).
- Aanvraag van een bewarende maatregel voor de burgerlijke rechter waarna B. P. stelling.
- Eis tot afbraak van een muur die wederrechtelijk op een terrein werd opgericht en vordering tot schadevergoeding voor de schade door die muur aangebracht. (Cass. 17 nov. 1927, Pas. 1928, 1, 13).

c) identiteit van partijen.

Men moet opgekomen zijn bij het oorspronkelijk geding of er vertegenwoordigd geweest zijn, dit alles in dezelfde hoedanigheid.

Verschillende partijen :

Vordering voor de corr. rb. tegen de gedaagde en voor de burgerlijke rb. tegen de verantwoordelijke.

3. De optie moet genomen zijn met kennis van zaken.

Indien bv. bij de burgerlijke rechtbank een eis van burgerlijke aard wordt aanhangig gemaakt, zal die eis mogen overgemaakt worden aan de strafrechtelijke instanties indien er nieuwe deliktuele elementen

bijkomen. Men kan immers geen afstand doen van het recht zijn eis bij de strafrechter aanhangig te maken als men dat recht niet kent en het zou onvoorstelbaar zijn dat de benadeelde partij slachtoffer zou wezen van haar eigen onwetendheid.

bv. Brand van een woning — de eigenaar daagt de huurder voor de burgerlijke rechtbank. Zo de huurder de brandstichter blijkt te zijn mag de vordering voor de strafrechtbank gebracht worden.

De burgerlijke vordering tot teruggave van een gedeponeed goed. Nadien komt verduistering aan het licht. Idem (Noot onder Comm. Brussel 30 september 1930).

Nadat men van de zaken kennis heeft genomen bestaat enkel de mogelijkheid zijn vordering in haar geheel voor de strafrechtbank te brengen. Een gedeeltelijke transfert is ongeoorloofd.

4. Exceptie steunend op het adagium, in limine litis.

Een electa behoort in wezen tot de burgerlijke rechtspleging en is niet van openbare orde.

Bij niet inroepen van deze exceptie kan men van de eis geheel of gedeeltelijk afstand doen en hem voor de andere instantie brengen.

II. — De toestand na de cassatiearresten van 27 mei en 27 september 1943:

In de betwisting over de gevolgen van de regel « Electa una via » wilde een groep juristen deze enkel toepassen wanneer de wet dit uitdrukkelijk voorzag. Dit kwam neer op het afschaffen van het adagium en deze doktrine werd sinds de cassatiearresten van 1943 in België algemeen toegepast.

Het « Electa » is door geen enkele wet opgelegd en steunt enkel op de gewoonte. De voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering bevat de regels betreffende de uitoefening van de publieke en de burgerlijke vordering. Hij laat niet toe maximes toe te passen die zijn tekst niet vermeldt.

Van nu af vinden we geen hindernissen meer voor de overgang van de civiele naar de repressieve rechtbank, noch voor de ab initio instelling van twee verschillende vorderingen zo er geen gevaar bestaat voor tegenstrijdige beslissingen, voor miskennis van het gerechtelijk gewijsde, voor de negatie van de regel « Non bis in idem ». Het voorwerp vergoeding van de actuele schade is niet langer ondeelbaar.

i) Het Hof van Verbreking laat toe twee vorderingen, die op eenzelfde

oorzaak steunen maar een verschillend voorwerp hebben, achtereenvolgens in te stellen, wanneer de schade zich pas na de vordering ten volle openbaart.

De schade komt niet noodzakelijk voor op het ogenblik van het misdrijf. Het slachtoffer kan zijn eis vermeerderen gedurende het geding of in beroep. Indien men zich B.P. heeft gesteld voor de strafrechtbank, kan men zich na de uitspraak tot de civiele rechtbank wenden, die alleen bevoegd is in dat geval. De tweede vordering is trouwens een nieuwe eis.

2. Men kan twee opeenvolgende vorderingen instellen voor schade die reeds bestond op het ogenblik van de eerste vordering.

Arbeidsongeval — B.P. stelling tot uitbetaling van vergoeding voor tijdelijke werkonbekwaamheid — latere vordering voor de burgerlijke rechtbank tot uitbetaling van vergoeding voor de blijvende onbekwaamheid — ontvankelijkheid. (Cass. 27 mei 1943).

Geen enkele wettelijke bepaling verbiedt de gelijktijdige of opeenvolgende uitoefening van twee vorderingen. Degene die zich geschaad acht kan zich B.P. stellen voor de strafrechter en daarna de burgerlijke vordering voortvloeiende uit andere feiten voor de bevoegde rechtbank brengen voordat de beslissing over de vervolging definitief geworden is. De vordering tot schadevergoeding is dus deelbaar geworden.

3. Het slachtoffer van een misdrijf kan zijn vordering tot schadevergoeding delen en een deel ervan voor de repressieve rechtbank brengen, terwijl hij een ander tegelijk voor de burgerlijke rechtbank brengt. (Brussel 22 jan. 1960, Pas. 1960, II, 234 ; Cass., 8 maart 1962, Pas. 1962, I, 770 ; Cass. 2 juli 1959, I, 1134). Natuurlijk wordt het onderzoek bij de civiele rechter geschorst tot de strafrechter over de publieke vordering zal beslist hebben.

De voordelen van dit systeem zijn vooral dat men de gemakkelijke vraagstukken voor de strafrechter brengt terwijl de complexe problemen aan de burgerlijke rechtbank worden voorbehouden.

Zo kan het slachtoffer van een misdrijf zich B.P. stellen voor de strafrechter en een symbolische frank schadevergoeding vragen voor de morele schade terwijl hij anderzijds voor de burgerlijke rechter een vordering zou inspannen voor vergoeding van de materiele schade.

4. Het slachtoffer kan, na zijn eis voor de burgerlijke rechter gebracht te hebben afstand van de eis doen en zich wenden tot de strafrechtbank. Omgekeerd kan men van de B.P. stelling afstand doen en de vordering voor de burgerlijke rechtbank brengen. (Luik 26 april 1955, Jur. Liège, 1955-56, p. 58).

Er moet afstand gedaan worden van het geding (B. RV. 402 en 403 ; V.P. 2 ; SV 66 en 67) en niet van het recht op schadevergoeding (V. T. 5).

De afstand wordt nooit vermoed — een afstand van de schadevergoeding moet uitdrukkelijk gebeuren.

De verandering is dus enorm. In tegenstelling met de strikte onveranderbaarheid van vroeger bestaat nu de mogelijkheid een ander weg in te slaan in zoverre de nieuwe weg door de eerste niet afgesneden wordt.

AANHANGSEL

Rechtsvergelijkende studie.

De regel « Electa una via... » is vooral gekend in België en in Frankrijk ; elders ressorteert de burgerlijke vordering voor de strafrechtbank onder een ander regime.

A. Mogelijkheid tot burgerlijke partijstelling voor de strafrechter.

- Onder de regimes die de publieke vordering en de burgerlijke volledig scheiden vermelden we Groot-Brittannië en het merendeel der Amerikaanse staten.
- Regimes die toelaten een eis tot schadevergoeding voor de strafrechter te brengen : Frankrijk (Code d'instruction criminelle, art 3), België, Italië (wetboek strafvordering art. 23), Spanje (wetboek van 14 sept. 1882, art. 11), Brazilië (wetboek van strafvordering 1936, art. 112).
- Regimes die een eis tot schadevergoeding voor de strafrechter toelaten ten belope van een bepaald bedrag : Nederland, Duitsland, Oostenrijk, Noorwegen, Hongarije, Polen.

B. Herroepelijkheid van de optie tussen strafrechtelijke en burgerlijke weg.

- Regimes die niet toelaten van instantie te veranderen eens de keuze gedaan werd : Duitsland (Strafgezetzbuch Par. 188). De klager die de voorkeur gegeven heeft aan de strafrechtelijke weg en

die de Busse verkregen heeft kan zich daarna niet meer tot de burgerlijke jurisdictie wenden om vergoeding aan te vragen.

Italië (strafvordering, art. 12). De klacht wordt niet meer toegelaten wanneer de vordering tot vergoeding of tot teruggave aanhangig gemaakt is voor de burgerlijke rechter of wanneer een overeenkomst werd gesloten.

In Brazilië laat men niet toe de vordering in te trekken nadat men in de probatoire fase getreden is.

Noorwegen : de geschade persoon kan steeds zijn klacht intrekken maar hij moet er tevens van afzien voor de burgerlijke rechtbank te vorderen.

Frankrijk laat toe van de repressieve naar de civiele rechtbank te gaan.

België laat de overgang in beide richtingen toe.